

Introducció

Sempre hi haurà un professor d'història que desvetlli a una nova generació la consciència d'allò que és just i allò que és injust, i li transmeti el bagatge de totes aquestes aspiracions de justícia, de pau i de vida.

Josep Fontana,
Historia: análisis del pasado y proyecto social, 1982
Del pròleg de l'edició de 1999

El llibre que teniu a les mans sorgeix de les comunicacions i ponències presentades a les XVI Jornades Internacionals de Didàctica de les Ciències Socials, celebrades el febrer de 2019 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Any rere any, aquestes Jornades esdevenen un espai per intercanviar i compartir experiències i recerques de diferents nivells educatius, i ens permeten repensar, millorar i actualitzar l'ensenyament de les ciències socials i la formació del professorat.

En les anteriors edicions ens havíem plantejat quin futur volíem construir, quina ciutadania educar i quin professorat formar. Des de la Didàctica de les Ciències Socials entenem que el futur ha de tenir un paper predominant en el dia a dia de les aules; però quan comença aquest futur? Ni lluny ni remot, el futur comença ara, en cada acció i cada decisió individual i col·lectiva que prenem.

L'ensenyament i l'aprenentatge de les ciències socials és fonamental per a la formació d'una ciutadania crítica, responsable i activa, capaç d'entendre els problemes i reptes del món en el qual vivim per tal de posicionar-s'hi i actuar-hi socialment. En un món de canvis ràpids, de desigualtats creixents, de gran impacte de les xarxes, les imatges i els relats dels mitjans, de desafiaments socials i ambientals urgents, alumnat i professorat de les diferents etapes educatives hem d'enfrontar junts els reptes per a la construcció d'un futur on tothom hi tingui cabuda.

Però quines eines tenim per a fer-ho? Quin paper hi podem jugar, des de les aules? Perquè no sigui només un discurs utòpic i allunyat de les realitats educatives més palpables, les comunicacions han girat al voltant de quatre eixos de reflexió bàsics:

1. Llegir el món: què veig, què penso, què em pregunto? - Enfront de la post-veritat i les mentides, el pensament crític i la literacitat crítica.

2. Quins projectes? Quins problemes? Quines qüestions socialment vives? - El treball amb problemes com a metodologia o com a continguts de les ciències socials: entre l'estudi de cas i el treball de problemes socials rellevants.
3. L'estudi de la societat des de les emocions - Territori, identitat i convivència; relats i contra relats de l'odi; emoció i racionalitat en el poder, el feixisme i la utopia.
4. La història, la geografia i les ciències socials com a projecte social.- Consciència històrica, consciència geogràfica, consciència ciutadana crítica i ciutadania global per a una societat més democràtica i més solidària.

Essent les primeres Jornades després de la mort de Josep Fontana, hem volgut aprofitar tant les Jornades com el llibre per retre-li un petit homenatge. Fou un historiador compromès amb l'educació, que defensava la història com a projecte social i entenia la consciència històrica com a imprescindible en el desenvolupament del pensament crític i la capacitat de transformació de la realitat.

Usant les seves paraules:

Si podem ajudar els nostres alumnes a suscitar consciència crítica, a estimular els ciutadans per tal que pensin pel seu compte i es malfiïn de tots aquells que pretenguin mobilitzar-los sobre la base de sentiments, creences i prejudicis, i no sobre les de la raó, caldria admetre que aquest ofici nostre val realment la pena.

Josep Fontana,
La construcció d'una identitat, 2006

GREIDICS
Bellaterra, 2019